

VASTAB ÕIE ORAV

Eelmise aasta lõpul ilmus sul väga mahukas raamat „Tallinnfilm. Mängufilmid I“, selle aasta varakevadel sama teose teine osa. Kui kaua sa seda tööd tegid?

Kaheksakümnendate lõpul tegid tollane „Tallinnfilm“ peatoimetaja ja direktor ühes isikus Enn Rekkor ning direktori asetäitja Madis Tramberg mulle ettepaneku kirjutada raamat „Tallinnfilm“ mängufilmidest mahuga 14 autoripoognat. Alustasin istumist arhiivides, muuseumides ja raamatukogudes ning kui 1991. aastal esialgse variandi valmis sain, oli seda juba 44 autoripoognat: ainuüksi annotatsioonid, filmograafiad ja bibliograafiad täitsid algul ette nähtud mahu. Siis jäi töö mõneks ajaks seisma, kuna kõik oli sedavõrd muutunud, et tehtud kujul seda välja anda ei olnud enam mõtet. Pidin selgusele jõudma, kas ma üldse jätkan seda tööd, ja kui, siis kuidas ma seda teen. Veidi vähem kui paari aasta pärast alustasin tööd uuesti ja 1994. aastaks oli mul siiski

uus variant koos, kuid ka see polnud veel see... Kõik oli liiga minu enese keskne, ei tekkinud kompaktnet, üldistavat ülevaadet ajast ja selles ajas loodud filmidest. Ka ei õnnestunud mul leida raha kirjastamiseks. Samas olid kahtlused, kas niisugusena on mõtet seda tööd üldse välja anda. Nii tekkis töös jällegi paus.

Kui olin leidnud uue struktuuri, kuidas kogu seda tohutut materjali ühtseks tervikuks liita, hakkas töö järsku kiiresti edenema. Kui võtta maha tööpausid ja ka mitte minu, vaid kirjastuse tõttu tekkinud seisakud, siis kokku oleksin seitsme aastaga selle raamatu valmis saanud – kui ma oleksin ainult seda teinud.

Millised olid peamised raskused töö tegemisel?

Maht ise. Kui sellise suure, arhiivimaterjalidel põhineva ülevaate puhul hakkad asjadesse süvenema, siis võid ainesse uppuda. Selle hulk aina kasvab ja ka selle raamatu maht aina kasvab, nii et ta ei mahtunud enam ühte ossa ära. Eeldasin muidugi, et kaks osa ilmuvad ühel ajal, aga minust mitte olenevatel põhjustel ilmusid nad siiski eraldi. Mulle kui autorile oli see töö lausa hävitav, sest mul ei olnud enam ühtegi vaba päeva, ühtegi vaba hetke – see töö oli minuga igal pool kaasas. Ainus võimalus oli ta ära lõpetada, valmis teha. Ma ei mõelnud küll kordagi, et ma teda valmis ei tee, et annan alla.

Õie Orav 1950. aastate lõpul.

Ôie Orav mais 2004.

Harri Rospu foto

Teine raskus oli seotud fotode saamisega. Väga palju on selliseid filme, millest peaaegu ei ole fotosid või on ainult üksikud – nendega pildirida üles ei ehita.

Tööd pidurdas ka vigade otsimine: näiteks leiad kaasaegsest ajakirjandusest andmeid või kuupäevi, mis sinu teada on valed – kuid ikka lähed jälle arhiivi neid üle kontrollima. See oli tüütu, tülikas ja tööd pikendav ülesanne.

Kas rahastamine oli tagatud pidevalt?

Pean siin tänama Kultuurkapitali, ilma nendeta ei oleks ma seda tööd valmis teinud, mul lihtsalt ei oleks olnud millestki elada.

Kuidas kulges koostöö Eesti Entsüklopeediakirjastusega?

Algul uurisin võimalusi kolmes kirjastuses: et millise eelarvega üks või teine kirjastus võiks selle suure töö ette võtta. Kõige mõistlikuma eelarve pani kokku Eesti Entsüklopeediakirjastuse tollane juhtkond: peatoimetaja Ülo Kaevats ja direktor Tõnu Koger. Ka Kultuurkapitalile oli see eelarve kõige vastuvõetavam, ja nii valisimegi selle kirjastuse. Töö maht kasvas mul pidevalt ka veel kirjastusega tegelemise perioodil. Olin ise ka toimetaja. Kirjastuse poolt oli mul abiks väga hea keeleteoimetaja Endla Hint. Kuid käsikirja kaante vahele saamiseks kulus veel mitu aastat. Kahel korral vahetus kirjastuse juhtkond. Paar aastat peatoimetajaks olnud Raul Kilgasega sujus koostöö meeldivalt ja loomunguliselt. Pärast tema lahkumist kirjastusse peatoimetajat enam ei võetud, kirjastust asus juhtima Hardo Aasmäe. Ka vahetati välja seni minu raamatut kujundanud kunstnik. Uue kunstniku Piret Niinepuu-Kiigega sobis töö hästi, lõpptulemuse üle võib vaid heameelt tunda. Oleksin meeleldi tahtnud, et raamat oleks ilmunud aastal 2000 – eesti raamatu aastal. Aga seda ei juhtunud, kirjastusel olid omad plaanid.

Mis tunne oli lõpuks raamatuid käes hoida?

Esimese raamatu puhul oli küll nii, et hoidsin teda süles ja hakkasin peaaegu nutma – see, et ta olemas oli, näis peaaegu uskumatu! Teise osa trükkimine hakkas aga jälle kahjuks kirjastuse omapoolsete tootmisplaanide tõttu venima – nii et kui see lõpuks trükki läks, ei olnud mul küll mingit tunnet. Kui mõlemad osad käes olid, oli eeskätt vabanemise tunne – ei saa ju jääda lõputult ühe töö juurde kinni!

Läheme nüüd ajas tagasi. Kus sa sündinud oled, kus veetsid oma lapsepõlve? Mida tegid su vanemad?

Olen sündinud Ihasalu poolsaarel Jõelähtme vallas, see on väga ilus paik. Kogu oma lapsepõlve kuni koolimine kuni olen veetnud mere ääres, nii et mina olen täiesti merehull ja merehaige. Ilma mereta mul õiget elu ei ole, puhata ei saa ma kusažil mujal kui mere ääres.

Kaheksandast eluaastast elan ma Tallinnas. Käisin Kaasani tänava koolis, pärast seitsmenda klassi lõpetamist läksin tööle ja õhtukeskkooli – meie pere majanduslik seis ei olnud nii hea, et oleksin saanud päevakooli minna. Töötasin kesktelegraafis, kandsin telegramme laiali; meile õpetati ka pisut morset ja muud kirja, eesmärgiks oli noortest inimestest telegrafiste kasvatada. Keskkooli lõpetasin 2. keskkoolis eksternina – samas koolis (Reaalkoolis) õpib mul praegu kaks lapselast.

Emal tööl ei käinud, sest mul oli veel kaks venda ja õde – mina olin pesamuna. Isa oli noorena merd sõitnud, aga oli nüüd ehitusmeister, ta tegi kõike: ehitas enda jooniste järgi maja, kodus oli meil isa tehtud mööbel.

Kaader filmist „Jahid merel“ (1955, rež Mihhail Jegorov).
Õie Orav (Karin) ja Endel Nõmberg (kapten Raud).

Filmihuvi viis su Moskva kinoinstituuti. Enne seda käisid aga Draamateatri näitlejastuudios. Tundsid tõmmet näitlejakutse poole?

Tõmme on vähe öelda, see on mu ainus kutsumus elus olnud. Kui ma uuesti elu alustaksin, siis ei vahetaks ma seda kutsumust millegi muu vastu. Kui lõpetasin Draamateatri õppestuudio (1956), tehti mulle ettepanek jääda teatrisse tööle. Paar osagi oli silmapiiril. Mängisin ka filmis „Jahid merel“ ja tegin veel paar episoodi. Aga Aksel Orav, kellega olin stuudios õppimise ajal 21-aastasena abiellunud, ütles, et olen hull, kui jään Draamateatrisse, mis on GITISE haridusega naisnäitlejaid täis, et jään siin ainult massi tegema.

Samas kutsuti mind televisiooni, kus pidi loodama teleteater (mis, nagu teame, jäi loomata). 1957. aastal läksingi televisiooni soomekeelsetesse saadetesse tööle. See oli huvitav töö, aga see polnud teater, sain aru, et olen oma kutsumuse reetnud. Siis lugesin lehest kuulutust, et Tallinna Kinostuudio otsib noori inimesi õppima Moskva kinoinstituuti – muu hulgas ka stsenaristikasse. Kuna tundsin ka kirjutamiskalduvust, otsustasin proovida, pealegi tahtsin oma haridusteed jätkata. Kirjutasin täismetražilise mängufilmi stsenaariumi ja viisin selle kinostuudiosse. Eesile oli eraldatud kaks kohta ja osutusime koos ühe noormehega kahekümne konkurendi hulgast väljavalituiks. Moskvast sain eksamid tehtud ja nii olingi VGIKis sees. Ise mõtlesin, et hakkab stsenaariume kirjutama ja ise mängima (naerab), seda enam, et olin juba filmis „Jahid merel“ mänginud ja näinud filmitegemist seestpoolt. Mõtlesin, et kui nii viletsa stsenaariumi järgi film tehti, siis mina teen igal juhul parema!

Õie Orav ja Hillar Peep Uno Leiese telelavastuses „Kaks teed“ (1957).

Mees ei olnud sinu Moskvasse õppima mineku vastu?

Olime sel ajal, 1958, juba kolm aastat abielus olnud, lapsi veel ei olnud. Pärast kolmandat kursust läksin laste sündimisega seoses kaugõppesse. Poisid sündisid aastase vahega, kui olin neljandal ja viiendal kursusel. Aastat ma laste tõttu vahele ei jätnud, eksamisessidel käisin dekreetpuhkuste ajal. Õnneks elas sel ajal veel mu ema, ja ema ning mees said lastega väga hästi hakkama. Riigiksamite ajal oli vanem poeg poolteist ja noorem kuuekuune. Kui siis Moskvas riigiksamitele minnes kursusekaaslastele ütlesin, et lõpuks saan ometi rahulikult välja magada, olid nemad imestusest keeletud: neil alles algasid öised tuupimised!

Moskvas õppides tutvusid tõenäoliselt mõnegi tulevase filmikuulsusega?

Tegelikult oli kogu instituut kuulsusi täis, alates õppejõududest – Romm, Kulešov, Gerassimov, Kapler jpt. Üliõpilaste hulgas oli palju tulevase kuulsusi: Iosseliani, Tarkovski, Mihhalkov-Kontšalovski, Larissa Šepitko, Kira Muratova ja teised. Ja terve hulk silmapaistvaid operaatoreid ning muidugi näitlejaid – kes jõuaks neid kõiki üles lugeda. Kuid kõige olulisem oli, et tase oli selles koolis tollal tõesti hea. Eriala õpetasid oma ala parimad professionaalid, üldaineid andsid Moskva aristokraatlikud haritlased. Mäletan näiteks kunstiajaloo loenguid Tretjakovi galeriis. Oli ju Hruštšovi sula ja Moskvas käis pidevalt väliskülalisi, meie instituudis nii mõnigi välismaa filmikuulsus. Moskva Kinomajas oli pidevalt filmiõhtuid, kuhu aeg-ajalt ka tudengid sisse said. Nägime väga palju, sealhulgas häid filme – ka keelatuid. Minu lemmikud olid Visconti ja Antonioni.

Öie Orav
õpingute ajal
Moskvas 1959.
aastal,
õla peal on
kaamerastatiiv.

Kas sind ei kutsunud Moskva instituudis parteisse?

Parteisse on mind kutsutud kahel korral – Moskvas, ja hiljem juba pärast lõpetamist Tallinnas Kinokomitees töötades. Ma ei ole olnud ei komsomolis ega parteis. Ütlesin, et ma ei ole veel valmis nii suureks ja tähtsaks ülesandeks. Aga selge see, et ega sel juhul eriti edasiminekut ka ei olnud.

Maailmavaatelised küsimused olid muide ühed nendest, mis meid Aksliga sidusid.

Kuidas läks instituudi lõpetamine?

Diplomistsenaariumi kirjutasin Toompeal raamatukogus, ema hoidis sel ajal lapsi.

Diplomistsenaarium oli kolmas täismetraažiline mängufilmistsenaarium meie programmis. Esimestel kursustel kirjutasime kõike: nii multi-, dokumentaal- kui populaarteaduslike filmide stsenaariume. Kolmandal kursusel otsustati, kes millele spetsialiseerub. Tuli teha kirjandusteose ekraniseering, mina valisin Leo Metsari „Unistused ei sure“. Sain kõrgeima hinde ja olin arvatud mängufilmide stsenaaristik.

Järgmisena tuli kirjutada originaalstsenarium ning seejärel juba diplomistse-
naarium. Keeldusin selle tegemisel arvesse võtmast juhendava õppejõu märkusi
ja tegelemast variantomaaniaga. Õppejõud Vadim Junkovski vihastus sedavõrd,
et ei tulnud kaitsmisele. Kuuldavasti olevat ma olnud VGIKi ajaloos ainus, kes
kaitses esimest, ümber tegemata varianti. Kaitsmisel sain kuulda häid sõnu, seda
eriti ainsana kohal viibinud retsensendilt Irina Kokorevalt (kes ühtlasi oli tollal
ka Baltikumi stuudiote üks kuraatoreid), kes avaldas heameelt, et „Tallinnfilm“
on saanud endale diplomeeritud filmidramaturgi.

Mis sai pärast lõpetamist?

Moskva-poolne toetus stsenariumi filmiks tegemiseks taskus, läksin „Tallinn-
film“ Lembit Rimmelga juurde. Rimmelgas leidis, et stsenariumis on palju häid
episoodide ja et filmispetsiifikat ma tundvat, aga puudu jäävat elutundmisest. Et
mul peaks üks kaasautor kõrval olema. Siin ma tegin oma elu teise suure vea (esi-
mene oli teatrist lahkumine) ja loobusin kaasautorist. Muidugi jäi mu stsenarium
filmiks tegemata!

Mingil määral välistas see ka mu edasise tegevuse mängufilmide stsenaristina.

Sain tööle Kinokomiteesse reklaamiosakonda, kus olin pisut üle aasta. See aeg
muutis mu elu põhjalikult: hakkasin tegelema filmiajalooga, sellest kirjutama ja
loenguid pidama. Ega ma tookord küll uskunud, et see jääbki mu põhitegevuseks.

Pärast Kinokomiteest lahkumist läksin uuesti televisiooni, tegema filmisaateid
ja kommentaare väärtfilmidele. Lisaks pidasin filmiloenguid nii Eestis kui mujal
N Liidus: rääkisin mitte ainult eesti filmist, vaid ka maailma filmiklassikast. Olen
loengutega käinud Almatõs, Kišinjovis, Vilniuses, Kiievis, Leningradis ja mujal.
Tegin väljaspool Eestit ka telesaateid, neil puhkudel eesti filmidest.

**Minu arvates on sinu tegevuse üheks huvitavamaks väljundiks olnud tele-
intervjuud tollaste nõukogude tippfilmitegijatega, mille põhjal hiljem kirju-
tasid raamatu „Huvitavate kohtumiste aasta“.**

Nende intervjuueeritavate hulgas olid Margarita Terehhova, Vija Artmane, Regi-
mantas Adomaitis, Vjatšeslav Tihhonov, Oleg Tabakov, Kirill Lavrov, Rolan Bõ-
kov, Mihhail Uljanov, Sergei Bondartšuk koos Irina Skobtsevaga, Marina Nejolova.

Terehhovaga näiteks, kes on tuntud raske karakteriga inimesena, saime harul-
daselt hea kontakti. Ta ööbis kolm ööd minu juures. See oli aeg, mil Tarkovski jäi
välismaale. Saates sai Terehhova veel oma tööst Tarkovskiga rääkida, hiljem raa-
matust võeti see osa välja. Haruldase meeldiv inimene oli Rolan Bõkov, kes eesti-
lasi ja Eestit väga armastas.

Mõned võtted tegime Moskvast. Näiteks Tihhonovi filmisime seal kahe filmi-
võtte vahel. Meid üllatas, et Tihhonov oli meie võtte ajal nii närvis. Ilmselt tuli see
sellest, et ta tundis vastutust Eesti vaataja ees, sest nad ju kõik armastasid nii väga
Eestit ja Tallinna, nii et mõnikord oli seda armastust raske vastugi võtta...

Mihhail Uljanoviga tegime intervjuu Vahtangovi teatri etenduse vaheajal, kus-
juures mehel oli 40 kraadi palavikku. Olin valmis intervjuust loobuma, aga tema
ütles: olen teile sõna andnud ja me teeme selle ära!

**Meie filmiteadlased Tatjana Elmanovitš ja Veste Paas tundsid vene ajal ki-
bestumust, et nad ei saanud uurijakohti Teaduste Akadeemiasse. Kas sina ei
pürganud sinnapoole?**

Ei, ma ei ole ennast kunagi teadlaseks pidanud ega ka tahtnud vastavat töökoh- ta (kuigi mulle kord seda pakuti). Mulle meeldis pigem olla vabakutseline, kuna mul oli väga palju loengulist tööd, mis võimaldas mööda Liitu ringi sõita. Seal- t kõrvalt kirjutasin oma väikseid filmiraamatuid – Jüri Järvetist, Kaljo Kiisast, Inno- kenti Smoktunovskist – ja tegin mõned dokumentaalfilmistsenaariumid. Minu ja Valeria Käsperi tehtud dokfilm Helmi Puurist „Tagasitulek“ ongi jäänud ainsaks filmiks sellest legendaarsest baleriinist.

Kahjuks jäi filmiks realiseerimata üks minu neljast novellist koosnev stsenaar- ium, mis põhines oma lapsi maha jätvate emade dokumentaalsel tekstil. Seda autentset teksti oleksid minu idee järgi hakanud rääkima näitlejad – see oleks ol- nud mängufilm. Esitasin stsenaariumi televisioonile, kuid peatoimetaja lükkas selle tagasi põhjendusega, et meil sellist mahajäetud laste probleemi ei eksisteeri- vat. Hiljem sai üks neljast novellist – ainuke helge novell – stsenaarseks aluseks Leida Laiuse dokfilmile „Sündis inimene“.

Oled teinud ka portreefilme näitlejatest.

Koostöös Lea Tormise ja Mikk Mikiveriga tegime filmi Ants Eskolast. Väga to- re oli koostöö noore režissööri Jaan Pihlakuga, kellega tegime filmid Evald Herma- külast ja „Vanemuise“ 117. hooajast.

Dokumentaalfilmi võlu on selles, et töö käigus võib esialgne idee kasvada ja muutuda. Stsenarist ja režissöör peaksid olema kas ühes isikus või peaks stsenarist pidevalt võtetel viibima. „Vanemuise“-filmi (mida algselt hakkasin tegema kui filmi Endrik Kergest) saime viimased kaadrid elusast Kaarel Irdist. Filmimise ajal Ird suri, nii et Jaan Pihlak filmis ka Irdi matuseid. Nii saime filmi ootamatult mur- delise hetke „Vanemuise“ elus. Jaan Pihlak oli väga suure potentsiaaliga režissöör, temast oleks tulnud hea filmilavastaja – kuid ta tapeti.

Kuidas tekkis su enda stuudio „Väike Orav“?

Kui võtsin 1991. aastal raamatu kirjutamisest aja maha, tekkiski mõte luua väikeettevõte „Väike Orav“. Väga kiiresti see ettevõtte ka kinnitati. Esimeseks tööks sai 1992. aastal film Miliza Korjusest „Miliza“. See õnnestus müüa Soome televi- sioonile ja Stockholmi, üks videokassett jäi Londoni filmimuseumile.

Järgmise filmi „Tooni“ (Tooni Kroonist) tegemine on jätnud mulle sügavad mul- jed Tooni Krooni isiku tõttu. Tooni Kroon töötas pärast Siberi vangilaagrit kaksküm- mend neli aastat Kohtla-Järve muusikakoolis. Kui mina teda filmisin, oli ta 84-aasta- ne. Ta oli sädelev, päikseline ja nooruslik naine ega rääkinud ühtegi halba sõna ühegi vene inimese kohta: tema kannatas nõukogude võimu, mitte vene inimeste käes!

1994. aastal tegin filmi Leonhard Merzinist „Leonhard“. Selle filmi puudusi, näiteks teatud venitatust, ma näen. Kuid nende filmide jäädvustav väärtus suure- neb ajaga. Kui käisime „Kuningas Leari“ võtete aegu Narvas Järvetist tema 50. sünnipäeva puhuse saate jaoks materjali kogumas, ütles Kozintsev: mitte ainult Järvet, vaid ka Merzin on selline näitleja, kes vääriks talle spetsiaalselt kirjutatud mängufilmistsenaariumi. (Minult siis vaid portreekatsetus.)

Seejärel tuli film Rein Arenist „Puud laulavad, kivid räägivad“. See film meeldib ka mulle enesele, sest Areni kolleegid oskavad temast rääkides teda seal väga hästi avada.

Viimane film, Jaanus Orgulasest, kannatas tegemisel rahanappuse käes, see avaldub ka filmi kvaliteedis.

Arhiivifotod

Perepilt aastast 1975:
isa Aksel, pojad Andres ja Indrek ning ema Õie.

Filmide tegemine oli muidugi suur risk. Osa filme tegin pangalaenuga, selle tagasimaksmine oli väga raske. Lootsin, et saan filme rohkem müüa, aga see ei ole nii lihtne, pealegi puudusid mul kogemused. Kui tuli uus määrus, mis nägi ette, et firmal peab olema 40 000-kroonine algkapital, minul aga mingeid ülejääke ei olnud, siis mu firma automaatselt lihtsalt lakkas olemast. Sellest on kahju, sest oleksin tahtnud veel midagi teha.

Oled sellegipoolest väga palju jõudnud, oled väga töökas. Kas rakendad ranget enesedistsipliini, on sul tugev tahe?

Üldiselt mul peab see tahe olema, muidu ma ei oleks saanud kaheksa lapselapse kõrvalt veel oma tööd teha. Just sel ajal, kui mul väga oli vaja tööd teha, üheksa-kümnendate aastate algul, oli ka mu lastelastel mind vanaemana väga vaja, olin ainus Tallinnas elav vanaema. Tol ajal oli küll nii, et mul oli täielik graafik, kus mul oli iga minut sõna kõige otsesemas mõttes arvel. Elasin siis juba üksi, meie abielu oli lahutatud. Laste hoidmine, selleks eri linnaosadesse jooksmine, pole kerge töö. Mul oli vahepeal niisugune tunne, et ma lihtsalt annan otsad, et ma ei suuda. Aga lastelastest on ka väga palju rõõmu.

Kas sul on oma töö tegemisel olnud mõttekaaslastest referentgrupp või oled üksivõitleja?

Nii kurb kui see ei ole, olen, jah, üksi. Sest kui olla nii hõivatud inimene, nagu mina oma töö ja lastelaste tõttu olen olnud, siis ei jää aega kellegagi veel eriti suhelda. Kõik sõbrad-tuttavad vajavad aga suhtlemist. Ma olen kaotanud palju häid

Õie Orav
koos kolleeg
Valeria
Andersoniga
6. mail 2004
kinos „Sõprus“
„Tallinnfilmi“
mängufilmide
raamatute
esitlusel.

sõpru enda kõrvalt, kuna mul ei ole olnud aega nendega suhelda. Selles mõttes ma olen, jah, üsna üksik jäänud.

Oled palju reisinud – kas ka viimastel aegadel?

Reisid, mida tegin Nõukogude Liidus – Usbekistani, Kasahstani, Gruusiasse, Armeeniasse, Moldaaviasse, Ukrainasse, Valgevenesse, Lätti, Leetu, Venemaale –, need olid tööreisid, komandeeringud. Teisalt oli loomeliitude kaudu nõukogude ajal ju suhteliselt palju võimalusi reisimiseks – Kinoliidul võib-olla veel kõige rohkem. Iga kolme aasta tagant võisid sa sõita mõnele kapitalistlikule maale, ja igal aastal võisid käia mõnel nn sotsmaal. Kui sa ei olnud mustas nimekirjas, siis nagu ei olnud takistusi.

Sain muu hulgas käia Itaalias, Jugoslaavias, Hispaanias, Prantsusmaal. Ühe diplomaatilise intsidendi tõttu jäi meil Prantsusmaa-reisi ajal käimata Cannes'is. See-eest olime kuus päeva Pariisis ja sõitsime kaks päeva kauneid losse külastades mööda Loire'i jõe orgu, see oli unustamatu reis. Eriliselt võlus mind ära Rooma, ka Hispaania oli võrratu.

1991. aastal käisin Ameerikas, eelmise ESTO ajal 2000 Kanadas ja USAs.

Õie Orav
Pirital
mais 2004.

Kas oled tolerantne või konfliktne inimene? On sul tekkinud inimestega suuremaid vastuolusid?

Ma arvasin pikka aega, et ma olen tolerantne inimene. Ja ma arvasin ka, et ma olen hea inimene. Mingil ajahetkel hakkasin aga aru saama, et ei tohi olla liiga hea, et sind lihtsalt võidakse ära hävitada, sulle peale astuda, ja arvata, et sa ei olegi võimeline end kaitsma ja oma mõtteid ja ideesid läbi suruma. Ilmselt olen ma aja jooksul muutunud ega ole enam nii tolerantne, nagu ma väga palju aastaid olin. See muutus on toimunud teatud inimeste tõttu, kes on ära kasutanud selle, et ma olen kuidagi hea ja nagu lepin ja suhtlen sõbralikult edasi. Aga mingil ajahetkel ma olen jõudnud sellisesse punkti, et teatud inimestega, kes mulle on väga palju haiget teinud, ma enam ei suhtle.

Eks me tee ju kogu aeg elus valikuid. Ja kui sa mõnikord teed vale valiku ning satud tööd tegema vale inimesega ja alles töö sees olles saad aru, et on võimatu, on mõeldamatu selle inimesega koostööd teha, et teie nägemused üldse ei kattu, siis sa paratamatult pead selle koostöö katkestama. Mitte et sul selle inimese enda vastu peaks mingi vaen olema või et sa teda ei hindaks. Temal on oma nägemus ja selles, et tema sellele vastavalt tahab tööd teha, ei ole midagi halba. Ainult et

need kaks inimest ei tohi koos hakata näiteks portreeterima ühte inimest – nad näevad materjali sootuks erinevalt.

Teatriinimeste kohta võib juba mitu aastat saada andmeid „Eesti teatri biograafilisest leksikonist“; igal aastal ilmub mahukas „Teatrielu“; Teatriliit annab välja sarja „Teatriteed“ ning ilmub teisigi eesti enda ja tõlgitud teatriramatuid; kirjutamisel on Eesti teatri ajalugu (üks lühem variant on olemas ka inglise keeles). Filmi osas on sellele märgatavalt vähem vastu panna – nüüd põhiliselt sinu raamat. Kes peaksid olema need inimesed või instantsid, kes seda tööd teeksid?

Ma jään selle vastuse võlgu, seda peaks küsima Filmiajakirjanike Ühingult – inimestelt, kes praegu pidevalt ajakirjanduses filmist kirjutavad ja filmielu sees on. Ma arvan, et need inimesed peaksid sellega vist tegelema. Sest tõepoolest, ilmunud on väga vähe, ka ainult filmile pühendatud perioodilist väljaannet pole kõrvale panna.

Kuivõrd sa oled praegu kursis sellega, mis toimub eesti ja maailma filmis?

Ma ei saa öelda, et ma oleksin päris kursis, sest kui teed üht väga suurt tööd, siis ei saa end niimoodi killustada, et sõidad ühelt festivalilt teisele; pealegi peavad selleks olema materiaalsed võimalused. Seetõttu loen ma värskeid uudiseid festivalide ja maailma filmielu kohta ajakirjandusest ning filme vaatan jõudumööda kinos ja telekraanil. Nii et ma ei taha öelda, et ma päris teadmatuses olen, aga päris kursis ma küll ei ole – lihtsalt aeg ei ole seda võimaldanud. Eesti filmis toimuv jõuab aga igapäheeni, kes filmi vastu vähegi huvi tunneb.

Mida teevad su pojad? Oled nendega vist hästi klappinud?

Vanem poeg Andres on lõpetanud ERKI ja on arhitekt, noorem poeg Indrek lõpetas Tartu Ülikooli ja on jurist. Nii et nemad teevad oma erialast tööd.

Ma pean ütlema, et kõige raskematel aegadel on hea tunda, et su kõrval on sellised sõbrad nagu su oma pojad. Nad on tõelised sõbrad mulle.

Elad üksinda oma kenas kesklinnakorteris. Kas oled üksindusega leppinud või harjunud?

Teatud eluetapil, eriti pärast abielulahutust, mis tuli seetõttu, et lihtsalt aeg meie kooseluks sai ümber, olin ma kindel, et üritan varsti uuesti abielluda. Mul oli seljataga pikk abielu, ma olin nii harjunud, et mul on perekond, nii et ma ei kujutanud kuidagi ette, et ma jään elama üksi, üksiku naisena; et mul ei ole meest või meessõpra kõrval. Ma ka üritasin uut kooselu, aga kui see ei õnnestunud, oli mõnda aega väga raske üksindusega harjuda. Ma elasin väga rängalt seda üksindust üle. Aga nüüd, juba umbes kümme aastat, tunnen ma üksiolekust suurt rahuldust ja rõõmu. Ma tunnen end üksinda tohutult hästi. Ma armastan üksinda looduses käia. Kui mul õnnestub üks päev üksinda häirimatult kodus olla – lülitan telefoni välja, ei suhtle kellegagi –, siis ma puhkan välja, taastan oma energia.

Mida pead elus tähtsaks?

Elus tähtsaks pean kindlasti inimeseks jäämist: et sa sihilikult ei tee teistele inimestele halba. Ma olen alati olnud hämmingus, kui ma näen inimeses pahatahtlikkust, et ta teeb teisele inimesele teadlikult halba. Ma ei suuda sellest aru saada.

Õie Orav, dokumentalist Enn Säde ja filmikriitik Jaan Ruus
kinos „Sõprus“ „Tallinnfilmi“ mängufilmide raamatute esitlusel.

Ja kindlasti peaks inimene olema vastutustundlik, et ta selle eest, mis ta teeb või mis ta ka kellestki räägib, vastutaks.

Nii et omadused, mida hindan, on vastutustunne, heatahtlikkus, inimlikkus, sõbralikkus.

Kas jääd pärast oma suurt tööd n-ö loorberitele puhkama või pead juba uusi plaane?

Loorberitele pole veel saanud puhkama jääda, kuna tunne, et see suur töö on lõppenud, pole veel päriselt minuni jõudnud. Selle eelmise töö lõpul alustasin aga juba uut. Õieti on tegemist kahe tööga, ühe filmi ja ühe kirjatööga, nii et loorberitele puhkama ei saa päriselt jääda. Aga puhata tuleb ikka ka. Ma arvan, et sel-
lel suvel ma teen endale üks kuu aega puhkust, sest aastaid ei ole ma saanud seda endale lubada.

Aprill 2004.

Küsitlenud MARIS BALBAT

ÕIE ORAV on sündinud 16. juulil 1934. aastal Harjumaal Jõelähtme vallas Ihasalu poolsaarel. Ta on lõpetanud 1956 Eesti Draamateatri Näitlejatestudiod ja 1964 Üleliidulise Riikliku Kinematograafia Instituudi (VGIK) filmidramaturgia erialal. Kirjutanud dokumentaalfilmide stsenaariume: 1965 „**Tagasitulek**“ (portreefilm Helmi Puurist); 1968 „**Ants Eskola**“ (portreefilm koos Lea Tormise ja Mikk Miki-veriga); 1975 „**Sündis inimene**“ (film elu algusest); 1987 „**117. hooaeg**“ („Vanemuise“ hooajast); 1988 „**Hermaküla**“ (mõtisklus Evald Hermaküllast) jt. 1965 – 1985 oli ETV filmikommentaator ja saatejuht, kirjutanud üle 200 filmisaate stsenaariumi ning teinud rohkem kui 100 kommentaari. Esinenud aastatel 1965 – 1995 vestluste ja loengutega üle 1000 korra kogu Eestis, sh kõigis filmiklubides. Pidanud N Liidu paljudes linnades loenguid ja teinud telesaateid eesti filmikunstist. Esinenud loengutega Tallinna Kultuuriülikooli filmiteaduskonnas ja juhitanud seda mitu aastat. Pidanud filmikunsti aluste ja ajaloo loenguid neljale kursusele

Tallinna Pedagoogilises Instituudis. Avaldanud filmiartikleid ajakirjanduses, 1989 – 1990 ilmus ajakirjas „Nõukogude Kool“ (aastast 1990 „Haridus“) kirjutiste sari üldnimetusega „Kuidas valmib film?“, mis oli mõeldud abimaterjaliks filmikunsti aluste õpetamisel ja õppimisel üldhariduskoolides. 1992. aastal asutas Õie Orav filmi- ja videofirma „Väike Orav“, kus on valminud järgmised filmid: 1992 „**Miliza**“ (lauljatar Miliza Korjusest); 1993 „**Tooni**“ (lauljatar Tooni Kroon-Laamanist); 1994 „**Leonhard**“ (näitleja Leonhard Merzinist); 1997 „**Puud laulavad, kivid räägivad**“ (näitleja Rein Arenist). 2001 valmis videofirmas „Maurum“ portreefilm „**Orgulas**“ (näitleja Jaanus Orgulasest). Õie Orava raamatud: 1973 „**Innokenti Smoktunovski**“; 1977 „**Jüri Järvet**“; 1984 „**Kaljo Kiisk**“ (vene keeles, Moskvas); 1984 „**Huvitavate kohtumiste aasta**“; 1988 „**Jüri Järvet**“ (vene keeles, Moskvas); 2003 „**Tallinnfilm. Mängufilmid I (1947–1976)**“; 2004 „**Tallinnfilm. Mängufilmid II (1977–1991)**“.

Harri Rospu fotod

Õie Orava raamatud.